

Bajnai és a köztársaság

Töprengések és múltidézés a Frontsebészet című könyv ürügyén

*„Egy kicsit úgy éreztem magam,
mint a vérzékeny ember a borotvagyárban.”**

Törvénybe zárva

Bajnai Gordon hamisított, ezt iktatta törvénybe 2011. október 19-én a magyar Országgyűlés kormánypárti többsége.

„A 2010 májusában hivatalba lépett nemzeti ügyek kormánya azzal szembesült, hogy az előző – Bajnai Gordon által vezetett – szocialista kormány költségvetésében hamis adatok szerepelnek. A költségvetési törvényben leírt főbb számok ugyanis egyáltalán nem feleltek meg a valóságnak: a 3,8%-os hiány valójában a 7%-ot is meghaladta volna. A nemzeti ügyek kormányának rendkívüli gazdasági intézkedéseket kellett meghoznia annak érdekében, hogy hazánk elkerülje az adósságválságot és a saját lábára álljon. Az első és a második gazdasági akcióttervvel, a bankadó, a válságadó kivetésével, valamint költségvetési zárolásokkal, államigazgatási fizetési plafon bevezetésével sikerült stabilizálni a költségvetést és megteremteni a gazdasági növekedés feltételeit.”¹

* Lakner Zoltán – Pungor András – Szabó Brigitta – Faragó József: Frontsebészet. Egy év, egy kormány, egy forint. Telegráf Kiadó Kft., 2019, 218. o.

¹ 2011. évi CXXXIII. törvény a Magyar Köztársaság 2010. évi költségvetésének végrehajtásáról.

Ehhez még ma sem árt néhány megjegyzést fűzni. Mert vaskos hazugság. Attól nem lesz igaz, hogy évekig szajkózták, törvénybe iktatták.

Szocialista kormány? Nézőpont kérdése, hogy Bajnai Gordon ilyet vezetett-e. Ő maga „szakértői jellegű” kormánynak tekinti, amelyben a kulcsminiszterek párton kívüliek voltak, a program velejét pedig egy pártok felett álló, sokszínű közgazdászcsoporthoz állította össze. A Reformszövetség 2009 februárjában közzétett javaslatait példátlanul erős szakmai konszenzus övezte, csupán két elutasítást érdemelt ki. Az egyiket a Fidesztől, amely nem fedte föl, hogy mit tenne helyette. A másikat Gyurcsány Ferenc-től, aki a programban szereplő költségvetési kiigazítás társadalmi hatását „dermesztőnek” minősítette. Ám a Bajnai Gordon által áthangolt és meghangszerelt változatot valóban az Országgyűlés szocialista és szabad demokrata frakciója támogatta, példátlanul fegyelmezetten, és a kormányban több szocialista politikus is sertepergelt. A kulcspozíciókat azonban nem ők töltötték be.

Hamis adatok? Ténykérdés, hogy a Bajnai-kormány költségvetésében nem voltak ilyenek, bármit jelentsen is ez a törvényi passzus. Olyan érte-

lemben semmiképpen sem, hogy a hiány a 7 százalékos is meghaladta volna. Az akkor még valóban független Költségvetési Tanács változatlan feltételekkel készített kitekintése az előirányzott 3,8 százalékos deficit helyett 4,2 százalékos hiánnyal kalkulált,² a csekély különbséget évközi intézkedésekkel korrigálni lehetett volna. A Költségvetési Tanács egy gyermekkihordásnyi idővel később ki is érdemelte méltó jutalmát, a kormánypárti parlamenti többség megalázó módon elcsapta.

Aggasztó mértékű hiányt hivatalos dokumentumaiban az Orbán-kormány sem látott. A Matolcsy György által vezetett Nemzetgazdasági Minisztérium 2010 júliusában nyilvánosságra hozott egy elemzést az akkor kezdődő IMF-tárgyalások előtt, ami a költségvetési deficit néhány tizedszázalékos elcsúszását valószínűsítette. A megbeszélések végül 100 milliárdon feneklettek meg, ami kevesebb az akkori hazai össztermék 0,3 százalékánál.³ No és azon: az IMF-delegációt bőszítette, hogy a kormány a bankadót úgy hirdette meg, hogy nem konzultált volna vele. A bankadóról egyébiránt Magyarország másik fő hitelezője, az Európai Bizottság úgy vélekedett, hogy „akadályozza a növekedést és a hitelnyújtást”. Pontosan ez történt, fél évtizedig akadályozta mindkettőt. Középtávon többet ártott a bankadó, mint amennyit hozott a költségvetésnek. Ami pedig az Orbán-kormány első, a bankadót is tartalmazó akciótervét illeti, az akkori számítások

szerint nemhogy csökkentette volna a költségvetési kiadásokat, ellenkezőleg, összességében 80 milliárddal növelte.⁴

Visszatérve a Bajnai nevével összekapcsolt hamisításhoz, azt a maga sajátos módján Varga Mihály szintén cáfolta. Az általa vezetett csontvázbizottság 2010 szeptemberében lépett a nyilvánosság elé, és bár hosszasan sorolta, mely költségvetési címszavaknak nincs fedezetük – öt tucat ilyen tételig jutott –, azokat összegezve megállapította, hogy a deficit az Orbán-kormány évközi intézkedései nélkül a hazai össztermék öt százaléka lett volna.⁵ Az öt pedig nem hét, még kerekítve sem.

Amúgy Orbán Viktor kormányfő valamennyi nemzetközi szervezet előtt fogadkozott, hogy a deficit, bármi történjék is, nem lépi túl a 3,8 százalékot. Márpedig túllépte. Az Eurostat szerint 2010-ben az államháztartás hiánya 4,5 százalék volt. Azt viszont, minő meglepetés, nem iktatták törvénybe, hogy a deficitcél Orbán Viktor akcióterve és kormányának év közben hozott intézkedései miatt vagy azok ellenére nem teljesült.

Fenébe a részletekkel. A statuálás a lényeg.

A 7 százalékos hiány sztoriját a Fidesz berkeiben alaposan megtervezték, pompásan felépítették. Máig kikezdehetetlen része az orbáni kánonnak. Az első lépés az volt, hogy közvetlenül a 2010-es költségvetés végszavazása előtt, 2009. november 28-án 29 Fidesz-közeli közgazdász nyílt levélben fordult az országgyű-

² Költségvetési Tanács: Technikai kivétel (2010–2014), 2010. március 25.

³ Farkas Zoltán: Magyar kormány kontra IMF és EU. Két pofon. HVG, 2010. július 24.

⁴ Farkas Zoltán: A gazdasági salátatörvény hatásai. HVG, 2010. július 17.

⁵ Gazdasági Tényfeltáró Bizottság: Jelentés az ország állapotáról 2010 nyarán.

lési képviselőkhöz, ne szavazzák meg a tervezetet, mert a Bajnai-kormány költségvetése rossz irányba viszi a gazdaságot, és mert a hiány alul van tervezve. Ezt hasonló tartalmú hirdetési kampány követte. Majd porhintés, egészen a 2010-es választásig. Utána pedig kettős beszéd. Befelé nyomták a szöveget, hogy a magyar gazdaság még a görögénél is rosszabb állapotban van, kifelé pedig fogadkoztak, hogy betartják a fiskális feyelmet, amire olykor a Bajnai-kormány költségvetési megszorításaiból hoztak példákat.

A vádaskodás vezérszónoka nemzetgazdasági miniszterként Matolcsy György volt, akinek azért volt szüksége a tódításra, hogy hitelesítse az évszázad lopását, a magánnyugdíjpénztári vagyron konfiskálását. Ekkor már egész vár épült hazugságokból, ígérgetésektől (a tagok vihetik magukkal saját nyugdíjpénztári számlájukat az állami rendszerbe) és fenyegetésekből (aki a magánpénztárban marad, nem kap állami nyugdíjat). De ez másik történet. Nyoma is alig maradt, a dokumentumokat a netről igyekeztek eltüntetni. Az viszont örök időkre fennmarad, hogy a Bajnai-kormány meghamisította a költségvetést.

Az Orbán-kormánynak Bajnai Gordon válságkezeléséről mindössze ennyi mondandója volt.

Ezzel kezdődött el az a politika, amelynek lényege, hogy olyan hazugságokat kell kitalálni, amelyeket az is elhisz, aki mondja. Ebből nőtt ki 2012-re az IMF elleni kampány, majd a brüsszelezés, sorosozás, migránsozás, amire az Orbán-rendszer legitimációja épül.

Egyre messzebb a valóságtól. Egyre közelebb a törzsválasztók szívéhez.

Visszapillantó tükör

A nemzetközi pénzügyi válság 2008. október 9-én érte el a magyar piacokat. Nem a tornádó oldalszele, hanem maga a fősodor.⁶ Totális bizalmatlanság lett úrrá a pénzpiacokon, kül- és belföldön egyaránt. Öszeomlott a budapesti tőzsde, hatalmasat gyengült a forint, a magyar állampapírokat nem lehetett eladni. Gyurcsány Ferenc kormánya azonnal a Nemzetközi Valutaalaphoz fordult segítségért. Jól tette. Az IMF vezérkara akkor már tisztában volt vele, hogy reá hárul a globális válságkezelés veleje. Példátlanul gyorsan avatkozott be a folyamatokba, ma már látható, hogy valósággal szórta a pénzt. Ahová hívták, segített. Nem volt idő elhúzódo tárgyalásokra, szó sem volt már a korábbi szigorú feltételekről, titkolózásról. Szakértői csak a legalapvetőbb pénzügyi összefüggéseket mérlegelték, a fő számok betartását ellenőrizték. A vezérigazgató, a később botrányos módon távozni kényszerült Dominique Strauss-Kahn globális mentőnászadót indított útnak. Az első kikötő Budapest volt.

Az IMF stabilizálta az államháztartás helyzetét, segítséget nyújtott a pénzügyi szektornak, csillapította a pénzpiaci feszültségeket. Csakhogy 2009 márciusában a válság újabb hulláma érte el az euróövezetet, azon keresztül Magyarországot, megint elszállt a forint árfolyama. A Gyurcsány-kormány egészen addig arra

⁶ Király Júlia: A tornádó oldalszele. Szubjektív válságtörténet 2007–2013. Park Könyvkiadó, 2019.

számított, hogy minimális visszaesés árán megúszható a krízis. Bár már háromszor is átdolgozták a 2009-es költségvetést, a fejlemények a legutóbbi változatot is elsodorták. Gyurcsány Ferenc folyamatosan hátrált, Bajnai Gordont idézve „a válsággörbe mögött haladt”. Egy súlyos interjúban, még miniszterként, Bajnai azt jövendölte, hogy radikális lépések nélkül olyan devizaválság következhet be, amely „tartós társadalmi, gazdasági szétesést okozna”.⁷ Azt viszont csak tíz évvel később, a *Frontsebeszet* című könyvből tudtuk meg, ami egyébiránt e sorokból kicseng: ezekben a napokban Bajnai ki akart szállni, mert megelégedte a vergődést, de Gyurcsány nem engedte el.

Szűk egy héttel később a miniszterelnök lemondott. Ezt követően hosszú, kiszivárogtatásokkal nevetéssé tett casting után Gyurcsány elfogadtatta az MSZP befolyásos politikusaival, hogy a pártban nem túlzottan kedvelt Bajnai Gordon vegye át a kormányzást. Gyurcsány Ferenc egy héttel később a pártelnökségről is leköszönt.

Így kezdődött a 410 napos miniszterelnökség kalandos története.

A köztársaság utolsó kormánya

Talán ha a szavazók tudták volna, hogy az utolsó. Talán nem adnak teljes hatalmat Orbán Viktornak. De nem tudták.

Bajnai Gordon sem tudta. Ha igen, akkor alakoskodott egy kicsit. Netán jobban iszonyodott a Jobbiktól, a Magyar Gárdától, az utcai harcosoktól, mint azoktól a fideszes politikusoktól,

akik kétségbe vonták kormánya legitimitását. Akik kerülték a társaságát, akikkel még sorsdöntő kérdésekről sem tudott konzultálni (olykor csupán Varga Mihály jelentett egyszemélyes kivételt). Akik meghazudtolták, megalázták, gágogó tüntetőket uszítottak rá.

„Több a hasonlóság a Fideszben és az MSZP-ben, mint e kettő és a Jobbik között. Igen, a hasonlóság az, hogy a Fidesz és az MSZP, akármennyire is tűz és víz, egyaránt demokraták gyülekezete. Pont. A szélsőjobb pedig – és most a Jobbik politikai haszonélvezőiről, vezető politikusairól s nem a támogatóiról beszélek – nem elkötelezett demokraták gyülekezete. Pont. Demokrata a demokratával fog össze az antidemokratikus törekvésekkel és erőkkal szemben. Ez a szabad demokráciák önvédelmének alapelve. A két nagy pártnak úgy kell megküzdenie egymással a kampányban, hogy ne a demokrácia legyen a vesztes. Ha a szélsőjobb a nevető harmadik, a másik kettő egyaránt veszített. Akkor a győztes is nagy árat fog fizetni a győzelemért. Nem a vetélkedés, nem a kemény verseny felfüggesztését kérem, illetve ajánlom önöknek, egyáltalán nem. Csak azt, hogy legyen egy téma: a szélsőjossal szembeni fellépés, amelyben összefognak, vagy legalább nem játsszák ki egymást egymás ellen. (*Taps az SZDSZ, majd az MSZP soraiban.*)

Én a politikai versenynek elfogult drukkere ugyan vagyok, de résztvevője már nem. Megtehetem tehát, hogy kimondjam azt, amit önök e kampány hevében talán nem engedhetnek meg maguknak: demokrata és hazafi Orbán Viktor is, demokrata és hazafi Mesterházy Attila is. Lehet, hogy csak ennyi a közös nevező. Lehet, hogy

⁷ Bajnai radikálisan lépne. Népszabadság, 2009. március 16. Szabó Brigitta interjúja.

csak ennyi – de ez közös nevező, és ez elég lehet ahhoz, hogy Magyarország legyőzze a szélsőjobb veszélyt.”⁸

Magyarország, mint szabad demokrácia, alkalmatlannak bizonyult az önvédelemre. Ami a gazdaságban igaznak bizonyult – hogy egy mindent elsöprő erővel szemben egy mindent megállító akadályt kell állítani⁹ –, arra a politikában nem volt esély. Nem hagytak rá esélyt a győztesek. A vesztesek pedig kábultan szédelegnek azóta is.

A spekulációs támadásokat az IMF megahitele blokkolta. A demokrácia elleni támadást sem a szétesett, önsorsrontó, féltékenységi küzdelmekbe bonyolódott ellenzék, sem az alkalmi szerveződésekkel próbálkozó civil világ megannyi bátor bajnoka, sem Brüsszel nem tudta megfékezni.

Orbán Viktor nem a szélsőjobboldali veszélyt állította meg, hanem a margóig terjeszkedett. Olyan hatalmi piramist épített, amelynek széles a talapzata, a csúcsa viszont erősen jobbszélre dől. De nem borul fel, mert támasztékot talált Európa populistáiban.

Ami a szocialista és a liberális gondolatvilágban nem is oly rég még a tömegek számára is vonzó volt, politikai értelemben egy szemvillanás alatt semmivé porladt. Medgyessy Péter jóléti rendszerváltását megette az idő, nem sok jó sült ki belőle: eladósodás, majd megszorítási kényszer. A tíz évvel korábban elhunyt Liska Tibor bravúros nyelvi leleményével, az osztogatásra fosztogatás jött. Gyurcsány Ferenc a 2006-os választások előtt

országos kábítási hadműveletbe kezdett, adót csökkentett, nyugdíjkorrekciós programot hirdetett meg, féktelen iramú növekedést, ám tíz perccel az eskütétel után elismerte, hogy a költségvetés padlót fogott. Amikor pedig az őszi beszédet kiszivárogtatták, visszavonhatatlanul megbukott. Bár csalásban és ámitásban a mostani mesterkurzus művelőihez képest kics csoportos volt, ezt sokan azóta sem tudták megbocsátani. Óvatos és kompromisszumos reformterveit elsodorta a népharag, ezzel a hagyományos reformközgazdász mentalitás is kompromittálódott, ad acta került.

A válság nyomán a szabad választás liberális eszmevilágán diadalmaszkodott a biztonságigény, az öngondoskodásén az állami gyámkodás. A tudást legyűrte a hit. A katatónia.

Bajnai Gordon válságkezelése nemzetközi figyelmet keltett ugyan, eredményét a legfelső körök méltányolták, ám működése a honi terepen értelmiségi belügy maradt. A programot támogató MSZP-n mindvégig érződött a kényszeredettség, a megszorításokat szintén megszavazó, olykor azokra rálicitáló SZDSZ a semmibe hullott. Maga Bajnai pedig végül nem is karaktergyilkosság, hanem karaktermészárlás áldozata lett: ellenfelei igyekeztek mindent elpusztítani, ami a személyével kapcsolatba hozható. Válságkezelésben részes társait kiszorították a közéletből,¹⁰ a nekik dolgozó

⁸ Bajnai Gordon felszólalása az Országgyűlésben, 2010. február 22.

⁹ A harctéri szanitéc nem finomkodik. Interjú Bajnai Gordonnal, *Mozgó Világ*, 2008. december.

¹⁰ A Magyar Nemzeti Bank korábbi elnöke, Simor András Londonban az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Banknál kezdett új karriert. Megpályázott egy megüresedett igazgatói állást, és ma a pénzügyekért felelős első alelnök. Az egykori jegybanki alelnököket, Király Júliát és Karvalits Ferencet gyakorlatilag kitiltották a Szabadság térről, kiszorították a közéletből. Király Júlia az egyik legnagyobb európai bank- és biztosítótársaság, a belga KBC Group igazgatósági tagja, Karvalits a

munkatársak elhelyezkedését megnehezítették – mármint azokét, akik nem hódoltak be az új rezsimnek. A győztesek nem érték be ezzel, a cél a múlt teljes eltörlése volt. Amikor átvették a minisztériumi honlapokat, elárasztották őket OMG-kel. Oh my God, Istenem, micsoda rendetlenség. Egységes kormányzati portált hoztak létre, azon csak a propagandát nyomják. Olyan értékek váltak ekkor semmivé, mint a Pénzügyminisztérium 2000, azaz Varga Mihály első minisztersége óta valamennyi dokumentumot megőrző honlapja. Egy darab gazdaságtörténet. Eltűntették róla a leköszönő pénzügyminiszter, Oszkó Péter kormányváltásra készített, vastkos dokumentumcsomagját is. Bizonyára zavarta a Bajnai-kormány rágalmozóit.

Villámgyorsan más pályára állították Magyarországot.

8 Gyurcsány Ferenc nem vállalta Medgyessy Péter örökségét, nem is vállalhatta, mert a jóléti rendszerváltásnak nem volt fedezete; eladósodás lett a vége. Gyurcsány még Gyurcsány örökségét sem vállalta; 2006-ig fűt-fát ígért, majd fájdalmas stabilizációs politikát kezdett. Nem fog fájni, mondta. Fájt. Bajnai Gordon nem vállalta Gyurcsány Ferenc örökségét,

Wallis befektetési igazgatója. A pénzügyi felügyeletet a Bajnai-kormány működése alatt irányító Farkas Ádám 2011 márciusa óta az Európai Bankfelügyeleti Hatóság főigazgatója. A válság idején a pénzügyi stabilitás feletti őrökösésre alapított, kormánytól független Költségvetési Tanács elmozdított elnöke, a nemzetközi szaktekintély Kopits György ma a Woodrow Wilson International Center for Scholars munkatársa. A leköszönő Oszkó Péter előbb az OTP Banknál helyezkedett el, majd önállósította magát, kockázatitőkebefektetésre szakosodott. Bajnai Gordon a Campbell Lutyens pénzügyi tanácsadó cég globális tanácsadó testületének elnöke.

nem is vállalhatta, mert az a politika vastagon hozzájárult, hogy Magyarország a globális pénzügyi világ egyik legsebezhetőbb államaként sodródott a válságba. Fájni fog, mondta. Fájt.

Sem az osztogatásnak, sem a reformoknak, sem a válságkezelésnek nem maradt védelmezője. Az SZDSZ kimúlásával, Gyurcsány margóra szorításával a liberális értékeknek sem. Bajnai válságkezelését – és saját mundérja becsületét – Oszkó Péter ideig-óráig védte, pontos szavakkal, jó stílusban,¹¹ a külpolitikát pedig olykor Balázs Péter ugyanígy, ám az örökségnek parlamenti képviselője nem maradt.

Világképregények

Az orbáni kánon szerint Magyarország 2010 nyarán rosszabb helyzetben volt, mint Görögország, csak az IMF-hitel mentette meg. A Bajnai-kormány hibás válságkezelést folytatott, nem lett volna szükség megszorításokra; a kormány a hazai össztermék 83 százalékára rúgó államadósságot örökölt, és a hatalomváltás után új, másmilyen IMF-megállapodást kell kötni. (Kitérő: az államadósság 2008 végén a hazai össztermék 77,8 százaléka volt, ami 2009 végére a súlyos gazdasági visszaesés miatt 80,2 százalékra nőtt.¹² Csupán ennyit. Viszont Sziijjártó Péter és Kósa Lajos ostoba nyilatkozatai hatására 2010 júniusában elszállt a forint,¹³ ezzel az állam

¹¹ Egyszer Bajnai Gordonnal együtt is megszólaltak: „Bajnai–Oszkó: különadók és magánnyugdíj-einstand nélkül is teljesíthető lett volna a 2010-es hiánycél”. oszkopeter.blog.vg.hu/category/koltsegvetes/

¹² https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_17_40&plugin=1

¹³ Kósa megszólalt – hanyatlik a forint. Portfolio, 2010. június 3. Éves mélypontra lök-

devizaadósságának a forintértéke is megugrott, így hozták össze június végére a 83 százalék fölötti adósságot. Ők, és nem az elődeik.)

Bajnai változata szerint 2010 nyarán Magyarország már túl volt a válságkezelés nehezen, a kormány 1200 milliárd forintos költségvetési megszorítással akadályozta meg, hogy az államadósság számszerűen tovább nőjön. Tény, hogy a központi költségvetés adósságát sikerült is a 19 ezer-milliárd forintos sávban tartani, ám a visszaesés miatt a GDP-hez viszonyított arány, mint láttuk, tovább emelkedett. Helyreállították az ország iránti bizalmat, a forint visszaerősödött, ami 1,75 millió devizaadósnak jelentett mentőövet. Az állampapírok adóskockázati felára normalizálódott, Magyarország 2009 nyarán eredményes kötvénykibocsátással tért vissza a nemzetközi pénzpiacokra. A vártnál hamarabb beindult a gazdasági növekedés. A 20 milliárd eurós IMF–EU-hitelkeretből a Gyurcsány- és a Bajnai-kormány, valamint a Magyar Nemzeti Bank összesen 14,2 milliárdot vett igénybe, a többit utódaira hagyta. Nekik nem kellett, inkább a magánnyugdíjpénztári vagyron közel 3 ezermilliárdját vették el. Vagyis cirka 10 milliárd eurót...

A két érvelés, Orbáné és Bajnaié azonos hangerővel sem versenyképes egymással. Sikolyra gyenge válasz a suttogás.

A politikai csatater veszteseinek térfelén azóta is csak kóvályognak az árvák.

Amikor két évvel később Bajnai Gordon megpróbált visszatérni a közéletbe, gyanútlanul megint csak a tények és az eszmék erejére épített:

közpolitikai alapítványa honlapján valóságos felvilágosító kurzust vezetett, programot gründolt, egyezkedett, alkudozott, magyarázta a mechanizmust, a költségvetés rejtelmait – és az egészbe belebonyolódott. Nagy zakó lett a vége. Második közéleti periódusát önkritikusan jellemzi.

„Azt gondoltam, játékos vagyok, de a végére azzal szembesültem, hogy játékszer lettem.”¹⁴

De a 2014-es bukással zárult kalandot a *Frontsebészet* kíméletesen kerüli.

Megszorítók és megszorítottak

A megszorítások miatt elátkozott Bajnai-kormány legtartósabb örökségét a megszorítások adják.

Lapozunk csak bele a minap aktualizált konvergenciaprogramba! Van egy fejezete, amelyben azt kell kifejtenie a kormánynak, hogy a távolabbi jövőben mekkora költségvetési terhet jelent a társadalom előregedése a nyugdíj- és egészségügyi kiadások megugrása miatt. Ebből kiderült, hogy a teendők nagy része kipipálva: „számos parametrikus változtatás történt a nyugdíjrendszerben, amelyek nagymértékben csökkentették a hosszú távon felmerülő nyugdíj- és az egyéb időszerű-ellátásokból eredő terheket (...) Az intézkedések fő iránya a legjobb nemzetközi gyakorlatokkal összhangban és a várható élettartam emelkedését követve a korhatár emelése, a tényleges nyugdíjba vonulási korcentrum jelentős emelése és az indexálási szabály megváltozása volt.”¹⁵

Bár a nyugdíjkorhatár emelése nem tartozott az akut válságkezelési teen-

¹⁴ Frontsebészet, 251. o.

¹⁵ Magyarország konvergenciaprogramja, 2019–2023, 57. o., 2019. április 30.

dők körébe, a Bajnai-kormány rászán-
ta magát, mert bizonyítékot óhajtott
nyújtani, hogy a költségvetés távlati
fenntarthatóságára is ügyel. Így az-
tán „az irányadó öregségi nyugdíj-
korhatár 2022-ig fokozatosan 65 évre
emelkedik”.¹⁶ Magyarán, az elődje
döntésével a költségvetés fenntartha-
tósága mellett érvelő Orbán-kormány
utólag nyugtázta, hogy megspórol-
ták neki ezt a kényelmetlen teendőt.
Sőt tovább szigorított. Egyrészt – a
Nők40 kivételével – megszüntette a
korkedvezményes nyugdíj különfé-
le formáit, visszamenőlegesen is, így
a korábban megállapított korhatár
előtti nyugellátások helyébe szociális
juttatások léptek. Másrészt könyörte-
lenül kilökte a rendszerből azokat a
rokkantnyugdíjasokat, akik még nem
töltötték be a korhatárt. Harmad-
részt, a közszférában továbbszolgáló
nyugdíjasoknak választaniuk kellett:
vagy nyugdíjat kapnak, vagy fizetést.
Leszámítva Pintér Sándort. A korlá-
tozás a belügyminiszterre nem vonat-
kozott, amire ő kifejezetten büszke.
„Negyvenhat évig fizettem társada-
lombiztosítást” – vágott vissza egy
képviselői kérdésre.¹⁷

A Bajnai-kormány a kényszerű ta-
karékosság jegyében elvette a 13. havi
nyugdíjat, megváltoztatta az éves
nyugdíjkorrekció módját, bevezette
viszont a nyugdíjprémiumot, az utób-
bi 3,5 százalékos vagy ezt meghaladó
gazdasági növekedés esetén jár. Az
Orbán-kormány a 13. havi nyugdíjat
nem adta vissza, holott ellenzékben
még 14. havat is ígért; bár az is igaz,
hogy a nyugdíjak reálértéke a defláci-

ós esztendőkből – 2014-ben és 2015-
ben – nőtt valamelyest. A nyugdíj-
prémiumot 2014-ben (4,2 százalékos
növekedés mellett) és 2015-ben (3,5
százalékos növekedés) ellazsálta, de
2017-ben, a választásokhoz közeledve
észbe kapott. Azóta ajándék gyanánt
kifizeti azt, ami törvény szerint jár.
Ami pedig az indexálást illeti, nyíltan
átveri a nyugdíjasokat. Azzal kábítja
őket, hogy a nyugdíjak megőrzik ér-
téküket. Ez formálisan igaz, de a lé-
nyegyet tekintve nem; a keresetektől
ugyanis követhetetlen gyorsasággal
szakadnak le.

Nagyjából tíz évig a nyugdíjakat
évről évre a Medgyessy-kormány sza-
bálykönyve szerint részben az infláció,
részben a nettó keresetek növekedését
figyelembe véve emelték meg. Ez volt
az úgynevezett svájci indexálás. Ezen
változtatott a válságkezelés évében a
Bajnai-kormány, áttérve az infláció-
követő nyugdíjmelésre. Az Orbán-
kormány ezt a nevére vette, vívmány-
ként tálalja. Annak ellenére sem lazít
rajta, hogy felgyorsult a gazdasági
növekedés, és elszabadultak a bérek.
Bár a keresetek 2016 és 2019 között
több mint 40 százalékkal emelkedtek
átlagosan, a nyugdíjak csak cirka 10
százalékkal. Ha a kormány továbbra
is ragaszkodik ahhoz, hogy a nyugdí-
jakat csupán az infláció mértékében
pótolja ki – amit legfeljebb jól időzített
Erzsébet-utalvánnyal és ajándéknak
beállított bónusszal fejel meg –, akkor
néhány éven belül százezreket szegé-
nyít el.

Márpedig nincs megállás. A konver-
genciaprogram adatsoraiból kivilág-
lik, hogy a keresetek 2023-ig minden
évben 8 százalékkal nőnek, a nyug-
díjak viszont legfeljebb 3 százalé-
kal. Ez a lényege az alábbi öndicsé-
retnek: „A több lépésben bevezetett,

¹⁶ Uo.

¹⁷ Pintér Sándor válasza Dorosz Dávid kép-
viselői kérdésére. [https://www.parlament.hu/
irom39/09505/09505-0001.pdf](https://www.parlament.hu/irom39/09505/09505-0001.pdf)

fokozatosan megvalósuló parametrikus változtatások az államháztartás nyugdíjrendszerrel kapcsolatos kiadásait az elmúlt években már jelentősen csökkentették, és a jövőben is relatíve alacsonyabb kiadásokat eredményeznek.”

A 2009-es megszorítócsomag más elemeit is prolongálta az Orbán-kormány. Például a Bajnai-kormány két évre, átmenetileg befagyasztotta a közzsféra béreit. Nagyjából hat év lett belőle, egyes munkakörökben még több. Az Orbán-kormány 2017-ig nem nyúlt hozzá a közalkalmazotti illetménytáblázathoz, akkor sem emelte, hanem három új, nagyobb összegeket tartalmazó fizetési fokozatot varrt hozzá. Szintén két évre fagyasztotta be a Bajnai-kormány a családi pótlékot. Ezt utódja azóta sem emelte meg, inkább a tehetősebb családokat segítő adókedvezményt terjesztette ki fokozatosan. A családi pótlék vásárlóereje tíz év alatt csaknem a harmadával csökkent. Az Orbán-kormány nem emelte meg a nyugdíjminimumot sem, az bő tíz éve 28 500 forint, és 2020-ig biztosan nem változik. Márpedig ez több szociális juttatás alapja, például a gyesé, amelyből 10 százalékos nyugdíjjárulékot is levonnak, az ellátás nettó összege 25 650 forint. A legszegényebb családoknál ez a fő gyermektámogatási forma.

Az önkormányzati támogatások megkurtítása szintén a Bajnai-csomag része volt, az Orbán-kormány ezen is jócskán túltett. Elvette az iskolákat, óvodákat, az egészségügyi intézményeket, és kormányzati engedélyhez kötötte, hogy az önkormányzatok hitelt vegyenek fel. A válság mélypontján, 2009-ben bő 1300 milliárd forintból gazdálkodhattak az önkormányzatok, az idén kevesebb mint 730 milliárdból.

Ha nincs számottevő saját bevételük, csak a megpántlikázott költségvetési forrásokra számíthatnak.

A megszorításokat az Orbán-kormány elátkozta, de megtartotta. Még akkor is, amikor dübörgött a gazdaság. Biztosra ment, bízott az irányított felejtésben.

Adósrabszolgák egymás közt

A Bajnai-kormánynak három haszthatatlan teendője volt. Ezek összefüggnek.

Egy: átvészelné a finanszírozási vészhelyzetet, az államét, a pénzügyi szektorét, az üzleti szféráét és különösen a háztartásokét. Kettő: visszaszerezni a befektetői bizalmat. Három: megállítani a forint gyengülését, lehetőség szerint visszafordítani a kurzust, hogy a devizaadósok a felszínen tudjanak maradni. Minden más ennek függvénye volt.

A válság hónapjaiban a gazdaságpolitika sikerét vagy kudarcát két pénzügyi mutatón lehetett lemérni: a külföldi hitelek kockázati felárán és a forint árfolyamán. Az előbbi azt határozta meg, milyen drágán juthat hitelhez a magyar állam – ha egyáltalán –, az utóbbin pedig 1,75 millió devizaadós sorsa múltott.

(Személyes kitérő: 2003 nyarán merő óvatosságból forintban vettünk fel lakáshitelt, tizenöt évre, abból a támogatott fajtából, amelynek alapjait az első Orbán-kormány idején Matolcsy György minisztériumában Hegedüs Éva dolgozta ki. Azért ezt választottuk, mert kiszámítható terhet jelentett. Maximális kamatozása – a banki költségeket is beszámítva – 6 százalék volt. A start idején még annyi sem, mert a nagy verseny miatt az egyik költségelemből a bank kedvezményt adott. Néhány év múlva az

ING munkatársa, akivel az életbiztosításom miatt kapcsolatban álltam, rám szállt, hogy térjek át devizaalapú hitelre, ha megteszem, havi tízezret nyerek. Hozott magával egy ügynököt a CIB-től, lepergették előttem a számításokat, s valóban, 2008 nyarán jóval olcsóbbnak tetszett a svájci frank alapú hitel. Megbeszéltük, hogy elkészítik a szerződést. Október közepén állítottak be, letették elem, írajam alá. Mondtam, most nem kéne, a múlt héten elszállt a forint, várjunk egy kicsit. Feldúltan távoztak. Délután találkoztam Török Lászlóval, a CIB vezérigazgatójával, elmeséltem, hogyan haragítottam magamra az ügynököket. Kifutott a vér a fejből: már leállítottuk a devizahitelezést – mondta –, bár kétségkívül nem vertük nagydobra. Ezen múltott, hogy a havi törlesztőrészlet nem a háromszorosára nőtt. Csupán néhány ezer forinttal lett több, amikor a hitelező bank a folyósítási díjat megemelte. Persze egyoldalúan. Ezzel együtt a kamatozás belül maradt a 6 százalékon. És persze minden évben megkaptam a levelet, mekkora összeggel támogatta az állam a kölcsönömet.)

A válságot megelőző években a forint és a deviza kamatkülönbsége, valamint a forrásbőség miatt lehetővé tett olcsó devizaalapú hitelek bőséges kínálatán évről évre százezrek csábultak el. Annak eldöntését másra hagynám, hogy ebben mekkora szerepe volt a banki nyomulásnak, a jegybanki, pénzügyfelügyeleti mulasztásoknak, a lakásvásárlásokat ösztönző kormányoknak és a kósza figyelmeztetésekre fittyet hányó Országgyűlésnek – vagy éppen az ügyfelek gyanútlanágának. Ezzel a Magyar Nemzeti Bank alelnöke, Király Júlia nézett szembe – önkri-

tikusan.¹⁸ Azt azonban megkockázatom, hogy ha az Egyesült Államok jelzálogpiaca nem omlik össze, és a fertőzés nem terjed szerteszét, akkor a magyar devizaadósok sok gyötrelmet megúsztak volna.

Nincs ha, vannak viszont nagyos is konkrét adósok. A Bajnai-kormány néhány pénzügytechnikai könnyítéssel kívül főleg azzal óhajtott segíteni nekik, hogy védte a forint árfolyamát. A Magyar Nemzeti Bank szintén erre, valamint a bizalom helyreállítására és a likviditás fenntartására törekedett.

Egy euró 2008 nyarán, amikor még javában tombolt a devizahitelezés, körülbelül 240 forintot ért. A pénzügyi válság kirobbanása után, 2009 márciusában – amikor Gyurcsány Ferenc lemondott – átlagosan 310 forintot, egy-egy napon még ennél is lényegesen többet kellett adni érte. Nem lehetett tudni, meddig gyengül, hol a határ. Rémisztő jövődöléseket lehetett hallani, és nem csak laikus körökből. Ezek nem jöttek be. A Bajnai-kormány végnapjaira, 2010 márciusára az egy euró 267 forintos kurzusig erősödött vissza. A Kósa–Szijjártó-duó ostoba vagy szándékos nyilatkozatai után 280 fölé ment.

A háztartások döntő többsége svájci frankban adósodott el. Ahhoz viszonyítva a forint jobban gyengült, mint az euróhoz mérve, mert menedékvaluta-jellege miatt meglódult iránta a globális kereslet. A krízis előtt, 2008 nyári hónapjaiban 150 forinton állt a jegyzés, 2009 márciusában 203 forintot kellett adni egy svájci frankért, és még 2010 tavaszán is 186 forintot. Júniusban pedig 216 forintra ugrott az árfolyam, majd még tovább.

¹⁸ A folyamat leírását lásd Király Júlia: A tornádó oldalszele.

Hiába tért vissza a bizalom 2010 tavaszán a forintalapú magyar papírok iránt, hiába erősödött a forint, az Orbán-kormány nem méltányolta elődje erőfeszítéseit. Nem tekintette céljának az árfolyam védelmét. Nem hezitált, szinte azonnal leállította a devizahitelezést, viszont eltúrta, talán ösztönözte is a forint leértékelődését. Erre utalt a nemzetgazdasági miniszter, a Magyar Nemzeti Bank későbbi és idén újraválasztott elnöke.¹⁹ A növekedési fordulat „legfontosabb rejtett forrásának” titulálta, hogy 2010 tava-sza után „egy 20-30 százalékkal gyengébb forintárfolyam érvényesült”. Más kérdés, hogy ennek arányában nőtt valamennyi devizaadós tartozása, az államtól a háztartásokig.

Megérte? Méltóztatna valaki végre kiszámolni?

Lehet, hogy a Kósa–Szijjártó-duó ezt a leértékelődést akarta kiprovokálni, amikor a magyar gazdaság helyzetét a görögéhez hasonlította? Ki tudja? Szemlátomást nem zavarta őket, hogy egyetlen hét alatt százmilliárdokkal növelték a devizában eladósodott családok terheit. Bravó.

Nehéz lenne vitatni, hogy a gyenge forint az exportőröknek nagy segítséget jelentett, és hogy ösztönözte a tőkeimportot. Kétségkívül szerepe lehetett a gazdaság élénkítésében. Csakhogy megrengette a devizaadós háztartások többségét. Százvezrek spóroltak a törlesztésre fogcsikorgatva, minden forintot megfogva. Nem költek, mert nem volt miből. Emiatt a belföldi kereslet zsugorodott, ami a közgazdasági álmoskönyvek szerint nem tesz jót a növekedésnek. Bravó a négyzetben.

A gyenge forint meglódtította az államadósságot, ami 2010 végére kicsit tovább emelkedett. Megszorítás lett a vége. Széll Kálmán-terv, az oktatás, az egészségügy államosítása és kivéreztetése. 2012-ben újabb recesszió.

A devizaadósoknak a választási kampányban beígért segítség pedig egyre késett. Az Orbán-kormány először a tehetős adósokat mentette ki a végtörlesztési törvénnyel, köztük saját klientúráját; ők kedvezményes árfolyamon (1 euró = 250 forint, 1 svájci frank = 180 forint) válhatták át devizaalapú hiteleiket forintra. Bószító, extra ajándék volt a gazdagoknak, köztük sok országgyűlési képviselőnek. A végtörlesztés nyomán a forint tovább gyengült, vagyis aki nem élt a lehetőséggel, még többet bukott. Bravó a köbön. Számukra találták ki az árfolyamgátat, amely mérsékelte ugyan a havi törlesztőrészt, viszont meghosszabbította a futamidőt, azaz a hitel lejáratát a beláthatatlan jövőbe tolta ki.

A végső segítségnek 2014 novemberében a devizahitelek forintosítását szánta a kormány és a jegybank. A devizatartozást nem kedvezményes, hanem piaci árfolyamon (1 euró = 309 forint, 1 svájci frank = 256,5 forint) váltották át forintra. Ezzel voltaképpen szentesítették, hogy a svájci frankban eladósodott háztartásoknak alsó hangon is 70-80 százalékkal többet kell törlesztés gyanánt fizetniük, mint amire a hitel felvételekor készültek. (Igaz, a mai árfolyammal még rosszabbul járnának.) Némi gyógyírt jelentett nekik a bankok „elszámoltatása”: az egyoldalú szerződészmódosítással okozott kár egy részének megtérítése.

Mindent összevetve, kilenc év kormányzás után sem csillapodtak a kedélyek. Sőt tovább bonyolódhat a helyzet. Egy perben az Európai Unió

¹⁹ Matolsy György: Egyensúly és növekedés. Kairosz Kiadó, 2015, 539. o.

Bíróságának főtanácsnoka a minap úgy vélekedett, meg kell vizsgálni, hogy a devizaalapú hitelek felvevőit az árfolyamkockázatról megfelelően tájékoztatták-e. Mert ha nem, akkor nem tisztességes az árfolyam változásának terheit teljesen rájuk hárítani.

Itt tartunk. A devizaalapú hitelek burjánzása az elmúlt csaknem két évtized legnagyobb drámája. A devizahitelezés megítélése pedig a legnehezebb pénzügyi dilemmája. Egyrészt a forint árfolyamát valószínűleg nem lehetett volna sokáig azon az erős szinten megtartani, ahová a Bajnai-kormány végnapjaira beállt. Másrészt feltűnő, hogy néhány évvel később valahányszor erősödésnek indult a forint, a jegybank tett valamit, hogy gyengüljön.

Azt a válság után aligha lehetett volna elkerülni, hogy a devizaadósokat kár érje. De nem mellékes, hogy mennyit buktak, mikortól és miért. Nagyon sokat, több menetben, és ebbe a forint gyengítése is belejátszott.

Ennek az árfolyam-politikának egy vitathatatlan nyertese azért van. A Magyar Nemzeti Bank, amely az árfolyamnyereségből létrehozta magánbirodalmát, a Pallas Athénéről elnevezett alapítványokat. Amit Király Júlia jogerős bírósági ítélettel felvértelve minősíthetett lopásnak.

„Tíz év adott már egy távlatot”²⁰
Valóban?

Ebben a nyelvi közegben, ahol a kormányzat monoton üzeneteit sajtóbirodalmának teljes kórusa harsogja, ahol a szöveg a szókapcsolatok mélységéig központosítva van, ahol nincs kibeszélés, csak benyalás, aligha van esélye az értelmes diskurzusnak. A Lakner–

Pungor–Szabó–Faragó-kvartett tett rá egy kísérletet, hogy valami ilyesmit elindítson. Tisztelet, becsület érte.

Még akkor is, ha a közérthetőség és az olvassmányosság érdekében a történetet itt-ott személyes kalandregényre csupasztították, nem mélyültek el a részletekben. Ez olvasói szempontból barátságos megoldás, de veszni hagytak egy sanszot: a komoly beszédét. Több meghökkentő részlettel is előállnak, például a romagyilkosságokról, a Fidesz behatolásáról az államapparátusba, árnyékkormányzásáról, az orosz nyomulásról, az amerikai aggodalmakról, de ezek csak felvillannak, taglalásuk vázlatos maradt. Itt-ott már-már áhítatos hangot ütnek meg, szükségtelenül és humortalanul. Viszsaüt rájuk, hogy Bajnai Gordon a vele készült interjúban nagyobb távolságot tartva tekint saját művére, mint ők.

Sebaj.

Bajnai Gordon 2009. április 14-től 2010. május 29-ig tartó kormányzásának sokféle megítélése van. Biztosan széles azoknak a táborra, akik a fideszes szólamokat bebiflázták, őket aligha lehet a szerepükből kiközökenteni. Másrészt az is biztos, hogy Bajnainak szép számmal vannak tisztelői, értő hívei. És az is, hogy akadnak, akik csalódtak benne, elhagyatva érzik magukat. Többben pedig mindmáig azon tűnődnek, voltaképpen mit keresett a politika színpadán, netán idegenkednek az ő – baloldalon szokatlan – patetizmusától.

Bármit mutasson is a mérleg, nem lehet kétségbe vonni, hogy Bajnai Gordon pontosan betartotta, amit ígért. Nem hazudott, nem beszélt mellé, alázatosan viselte s viseli a rágalmakat. Törvényi megbélyegzését kéretik valamikor törölni. Talán majd egy következő köztársaságban.

²⁰ Frontsebeszet, 253. o.